

Acta Musicae Byzantinae, vol. I, nr. 1, aprilie 1999, coord. Gabriela Ocneanu, 144 p.

În ultimele decenii lumea științifică ieșeană s-a îndepărtat de preocupările privind civilizația bizantină, în afara unor demersuri individuale, cu caracter limitat, marile proiecte lipsind cu desăvârșire. În aceste condiții apare ca meritorie inițiativa bizantinologilor muzicieni ieșeni de a înființa, în toamna anului 1998, un Centru de Studii Bizantine, mai ales că demersul lor nu vizează doar stimularea studiilor de muzică bizantină, ci își propune să atragă cercetători și din alte domenii, cum ar fi iconografia, literatura, istoria. Acest demers va fi fericit completat prin apariția, în aprilie 1999, a revistei *Acta Musicae Byzantinae*, una dintre puținele reviste de profil din lume, ce își propune să găzduiască în paginile sale studii ce au ca punct de convergență arta în general și muzica religioasă bizantină, în special. Această deschidere spre interdisciplinaritate nu poate fi decât benefică pentru școala umanistă ieșeană ce va fi stimulată să reintegreze, tot mai mult, în preocupările sale studierea civilizației bizantine.

În materialul intitulat *Centenarul Schimonahului Nectarie – protopsalul Sfântului Munte*, Arhimandritul Clement Haralamb își propune să pună în evidență activitatea de traducător și compozitor de muzică psaltică a Schimonahului Nectarie de la Schitul Prodromului, cea mai veche așezare mănăstirească românească de la Muntele Athos.

Studiul lui Ioan D. Petrescu, *Ce este muzica bizantină*, publicat inițial în *Predania*, anul I, nr. 5, 15 aprilie 1937, se constituie într-o binevenită introducere în universul muzicii bizantine. Autorul nu își propune doar să-l pună în temă pe cititorul neavizat, ci să și stimuleze cercetarea acestei muzici, el deplângând faptul că ea are parte adesea de aprecierile unor amatori. Investigațiile de amploare nu pot aștepta, mai ales că avem de a face cu o „adevărată comoară muzicalo-liturgică” (p. 9).

În următorul text, *Spiritul profan în cântarea corală bisericească*, inițial publicat în *Predania*, București, anul I (1937), nr. 10–11 (1–15 octombrie), același autor avertizează asupra pericolului reprezentat de pătrunderea spiritului profan în cântarea bisericească. În fața acestui pericol soluția stă în revenirea la tradiție și în regăsirea unei unități stilistice care să elimine derapajele spre abordările superficiale ce au ca principale calități pateticul și

imaginația. Din fericire, în ultimii ani cântarea corală bisericească tinde să se inspire din modelele tradiționale, ceea ce pune o stavilă în calea pătrunderii spiritului profan.

În studiul *Tradiția muzicii bizantine în ortodoxismul românesc*, referat prezentat la Congresul Internațional de Muzicologie, Timișoara, 19–23 mai 1998, Titus Moisescu subliniază diversitatea muzicii religioase în spațiul românesc. Muzicologul apreciază că în arealul extracarpatric fondul bizantin și de tradiție bizantină a prevalat, pe când muzica ortodoxismului din Transilvania și Banat a avut o altă structură. De-a lungul timpului această diversitate s-a estompat, ajungându-se treptat la o uniformizare. În continuare, Titus Moisescu face referiri interesante la muzica bizantină practică în provinciile răsăritene ale României, acolo unde există o bază documentară suficient de solidă pentru a permite o reconstituire. De asemenea, autorul pune în evidență importanța școlilor de pe lângă marile lăcașuri mănăstirești și arată care este structura muzicii practicate aici, care-i sunt originile și felul cum a fost utilizată. Punând accentul pe evoluția specifică a muzicii de tradiție bizantină în spațiul românesc, autorul remarcă și activitatea desfășurată de principalii compozitori de muzică bizantină.

Bine documentat și riguros alcătuit, studiul de față constituie un prețios reper în bibliografia de specialitate.

Următorul articol, *Sisteme de notație în muzica religioasă de tradiție bizantină*, ce aparține aceluiași autor, reprezintă practic o detaliere a unui aspect atins și în materialul precedent. După un scurt istoric privind notația neumatică în muzica bizantină, autorul analizează variabilitatea acestui sistem, subliniind că marile evenimente istorice nu induc automat modificări în evoluția muzicii. Astfel, denumirea de *muzică postbizantină*, atribuită celei de după căderea Constantinopolului este artificială căci, după această dată nu există diferențe nici în structura și nici în notația muzicii bizantine. Punând accent pe ideea continuității și supraviețuirii, autorul propune pentru perioada de după 1453 denumirea de *muzică de tradiție bizantină* fiind rezervată întregii creații a Imperiului Bizantin. Această continuitate nu presupune însă lipsa unei evoluții, drept pentru care Titus Moisescu analizează etapele de evoluție ale muzicii vechi bizantine, până în secolul

al XIX-lea, când apare o nouă sistemă, arătând care sunt fazele de notație neumatică ce le corespund. Apariția noii sisteme a impulsivat muzica religioasă bizantină, creând în ortodoxie o atmosferă de emulație ce a favorizat nașterea și dezvoltarea școlilor naționale.

Autorul încheie arătând care sunt perioadele ce pot conduce la denaturarea muzicii religioase bizantine, mai ales sub impactul noii sisteme, ce a adus o perspectivă integratoare de tradiții diverse.

Bine articulat, studiul dă măsură unor preocupări cu adevărat statornice.

În următorul material, *Contribution à l'étude de la peinture murale de Lavra*, publicat inițial în urmă cu peste trei decenii, Grigore Nandriș își propune să pună în evidență legăturile existente între pictura murală de la Lavra Muntelui Athos și cea din mănăstirile Bucovinei. În acest scop aduce în discuție tema iconografică a arborelui lui Iesuc (Iesei) ce se găsește atât în pictura murală din Bucovina, cât și de la Athos. Analizând temeinic această iconografie, autorul ajunge la concluzia că putem vorbi de o reciprocă influențare a celor două centre, fapt firesc dacă avem în vedere că „arta bizantină este în primul rând o artă ortodoxă și ... caracteristicile naționale sunt secundare” (p. 42).

În ciuda faptului că depășește oarecum planul tematic anunțat al volumului, republicarea articolului lui Grigore Nandriș își justifică prezența aici prin faptul că între diversele sectoare ale civilizației bizantine există spații de subtilă convergență.

Studiul Elenei Chirceș, intitulat *Cântările sfintei liturghii în transcrierea lui Traian Vulpesu*, reprezintă un important act de restituire, dat fiind faptul că reliefează importanța contribuțiilor lui Traian Vulpesu la revigorarea muzicii psaltice românești, în special prin volumul *Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur*, tipărit în 1939. În cele ce urmează sunt expuse pe larg principiile urmate de Traian Vulpesu în transcrierea volumului menționat.

Următoarea contribuție, semnată de Alexie Buzera și intitulată *Anton Pann – bazul teoretic și practic sau gramatica melodică. Contribuții*, se înscrie în același registru tematic al restituirilor. După cum precizează de la început autorul, materialul este un succint extras din primul capitol al lucrării de doctorat *Cultura românească de tradiție bizantină din secolul XIX* și constituie o bună parte din studiul introductiv la ediția critică a *Bazului teoretic și practic* tipărit de Anton Pann, cu transliterarea întregului conținut al cărții. Alexie Buzera subliniază faptul că dintre muzicienii psalți din secolul al XIX-lea, Anton Pann este singurul care a lăsat posterității trei lucrări de teorie a muzicii bisericești. Dintre acestea *Bazul teoretic și practic* (1845) este cea mai valoroasă contribuție în domeniul muzicii psaltice din secolul al XIX-lea în limba română care, din păcate, nu a beneficiat până în prezent de un studiu critic exhaustiv. Sesizând această carență, autorul realizează o analiză sintetică a celor trei lucrări care, prin competența abordării, constituie un model pentru cercetătorii muzicologi.

Prin studiul intitulat *Autorii muzicii de tradiție bizantină din colecția de manuscrise ale mănăstirii Noul Neamț*, Margareta Cervoneac aduce în discuție 15 manuscrise muzicale bizantine, datate în primul și al treilea sfert al veacului al XIX-lea, ce se

găsesc în colecția mănăstirii Noul Neamț. Autoarea identifică compozitorii celor 15 manuscrise încercând totodată să descifreze biografia acestora, în măsura în care baza documentară o permite.

În articolul intitulat *Mitropolitul Andrei Șaguna despre practica și tradiția cântării de sorginte bizantină în biserica ortodoxă din Transilvania*, Constantin Catrina subliniază grija cu care ierarhul ardelean a vegheat la păstrarea tradiției liturgice și a cântului de sorginte bizantină precum și activitatea sa de mecenat la cultura bisericească.

Sub titlul *Documente importante de muzică bizantină și psaltică în bibliotecile din Iași*, Florin Bucescu își propune să atragă atenția asupra scrierilor muzicale de notație bizantină și psaltică din Iași, realizând totodată o trecere în revistă a manuscriselor aflate la Biblioteca Centrală Universitară, Arhivele Statului, Mănăstirea Golia, Muzeul Literaturii Române și Biblioteca Mitropoliei Moldovei și Bucovinei.

Cu toată dificultatea presupusă de acest demers, dat fiind faptul că este vorba de prima întreprindere de acest gen, iar documentele muzicale ce se întind pe durata unui mileniu sunt redactate în majoritate în limba greacă, autorul răspunde cu profesionalism sarcinii asumate. Amplul studiu, rod al unor investigații de peste două decenii, deschide ample perspective de cercetare pentru muzicologi, dar reprezintă și un mijloc util de informare pentru cititorul neavizat.

În materialul intitulat *High Spiritual Messages from Mankind'Part: Byzantine Music*, Traian Ocneanu aduce în atenție problema credinței, tema de o stringentă actualitate în lumea ortodoxă și nu numai. În frumoase cuvinte, autorul arată importanța pe care o are muzica bizantină în întregirea universului spiritual contemporan. Mesajul de înaltă spiritualitate al trecutului trebuie să fie pe deplin asimilat astăzi, aceasta fiind singura cale prin care se poate elimina uscăciunea și disperarea din viața cotidiană.

În final, vorbind despre *Locul muzicii religioase în învățământul universitar muzical*, Gabriela Ocneanu subliniază dificultățile pe care le presupune orice inițiativă ce vizează reintroducerea acestui gen de muzică în instituțiile de învățământ superior muzical. În ciuda numeroaselor piedici ce derivă dintr-o anumită inerție față de schimbare a sistemului birocratic, eforturile susținute ale cadrelor didactice de la *Academia de Arte George Enescu* din Iași au condus la înființarea unei secții de *Muzică religioasă*, a cărei studenți au participat, începând din 1995, la simpoziunile naționale de artă bizantină organizate în cadrul amintitei instituții de învățământ superior. Din nefericire secția respectivă are astăzi un statut incert, situație cu totul regretabilă de a cărei perpetuare se fac vinovați cei ce nu înțeleg importanța muzicii religioase bizantine în cadrul spiritualității românești.

Autoarea încheie pe un ton de un optimism moderat, fără a uita să sublinieze, prin cele două anexe atașate studiului, importanța domeniului în discuție.

Reunind în paginile sale materiale interesante și beneficiind de o ținută grafică ireproșabilă, volumul de față nu poate decât să stârneasce interesul lumii științifice ieșene și nu numai.

BOGDAN-PETRU MALEON